

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

COMITE INTERACADEMIQUE DE BALKANOLOGIE
DU CONSEIL DES ACADEMIES DES SCIENCES ET DES ARTS
DE LA R.S.F.Y.
INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XII

BELGRADE 1981

<http://www.balkaninstitut.com>

проширене грчке државе. Пошто је изложиво садржину рада Грчке (јачање црквених институција и грчког школства, пропаганда преко агената, која су често били лекари који су дипломирали у Атини, итд.) у том периоду, аутор закључује да су после 1886. грчки напори у Македонији ослабили, јер је грчка влада посветила пажњу Криту и другим јужним областима. У првој деценији по Берлинском конгресу Грци су најзад схватили важност формулисања једне реалније политике и потребу ослобађања од сентименталних предрасуда у односу на Македонију. Схваћено је, на име, да је македонско питање постепено добијало кључну улогу у источном питању, као и у целокупном процесу ослобађања и уједињавања Грчке у једну националну државу.

А. Панајотопулос, у реферату *Почетак односа Грка и Младотурка*, говори о развоју тих односа пре јулске револуције 1908. Аутор жели да укаже на чињеницу да су Младотурци први предložили контакт са отоманским Грцима и представницима Краљевине Грчке, али да су зато Грци били веома обзириви на предлоге за сарадњу на успостављању уставног режима у Турској, јер су искушење дуго били у сасвим другачијем положају у односу на Турке. Реферат се углавном заснива на примарним изворима, то јест на грчким конзуларним извештајима који се чувају у архиви грчког Министарства спољних послова.

Јованис Пападрианос поднео је реферат којим се осветљава једна занимљива појединост у грчко-српским општим односима, под насловом *Српски еџиптафи на трговинама Грка у Београду*. Из овог реферата добијама користан увид у податке о неким значајнијим

породицама Грка у Београду (Кумануди, Панакоstopулос, Кики, Пикли и други).

Теано Циовариду у свом реферату *Криза сувог грожда и њене рејеркулације у Грчкој крајем XIX века* разматра питање финансијских тешкоћа које је изазвао пад цена овог значајног грчког извозног артикла услед проширења гајења винограда у Француској. Мноштво статистичких и других података доводе аутора до следећих закључака: криза сувог грожда изазвала је озбиљне проблеме у Грчкој крајем XIX века, али је на својеврстан начин представљала и допринос у отпочињању индустријализације земље и у смањењу њене велике зависности од увоза индустријских производа.

Остали реферати односе се на следећа питања: грчке политичке партије од стицања независности до другог светског рата (К. Сволупулос); острвско друштво и привреда у периоду венецијанске доминације — на једном конкретном примеру (К. Малтезу); заједнички грчко-албански мотиви у народној књижевности (Т. Јохалас); историографија у македонској спехи и византијска доминација у југоситочној Европи према уговорима о миру из деветог века (Т. Лунгио); римске колоније у Епиру (М. Хацопулос); статистика о грчкој превласти у пловидби и трговини на доњем Дунаву у периоду 1837. до 1858. године (К. Вакалопулос); један поствизантијски керамички центар (Х. Бакириџис).

Овај број часописа садржи и више приказа књига и других студија из области балканологије, шире схваћено, из разних крајева света.

Ђурица Крсинић

ZEITSCHRIFT FÜR BALKANOLOGIE, Jahrgang XVI, Institut für Balkanologie Berlin — Wiesbaden 1980.

У шеснаестом броју за 1980. годину западнонемачког часописа за балканологију објављени су прилози стручњака из многих земаља који обрађују, продубљују и доносе нове вести у области балканологије, као што су: језик, књижевност, етнологија, фолклор и уметност. Доследан својој лингвистичкој оријентацији, као што смо већ једном приликом нагласили, и овај број, који садржи двадесет отуђаја, седам посве-

ћује проблемима балканске лингвистике.

Аутори у овом броју су: Ј. Базен и Ц. Фејс, *Ојозиција консјајација — не консјајација у шурском и бујарском*; А. Хетцер, *Кривично-правна шерминологија у албанском језику — филолошко исцртавање речничког бојатства (етимологија, образовање речи, семантика) на Кривичном законнику из 1977*; Ј. Хубшид *Припремање румунског етимолошког реч-*

ника; Н. Рајтер, *Лајбницава албанска њисма*; Р. Роп, *Методи и задаци балканске лингвистике на подручју лексикона*; М. Савић, *Неколика међуодноса језика земаља југоисточне Европе о флаболском систему*; К. Василев, *Бујарско-џрике њаралеле* и др.

Скоро све набројане језичке студије, не улазећи овом приликом у њихово дубље разматрање, одликују се мање-више новим идејама и савременим методолошким гледањима углавном заснованим на структурално-семиотичким приступима. То даје нове подстицаје за развијање идеје о разграђивању целине, рашчлањавању и анализи фрагмената, која указују на сложеност и богатство језичке баштине балканских народа и отворено супротстављање канонизираним и уским, данас увелико превазиђеним схватањима у проучавању језика.

Два прилога из области књижевности: М. Румац — *Литерарне везе између југословенске и нордискх литерашура* и А. Сидерас, — *Развојне фазе новојрике литерашуре*, веома успешно осветљавају исходшта, утицаје и преплитања у књижевности, истичући онај прена и искитрени балкански ум, који нас учи медитацији и неким нормама особеним само за балканске људе. Ову слику употпуњује изванредна монографија у малом Н. Прибића — *Никола Тесла — људска сйрана научника*, у којој аутор топло и надахнуто пише о овом нашем великану, називајући га истинским генијем и човеком са изузетном крeативном имажинацијом.

Посебну пажњу заслужује да се о њој нешто више каже, етнолошка студија Габријеле Шуберт, из Берлина — *Сточарске кабанице југоисточне Европе*. То чинимо пре свега због тога што је она изузетно значајна за употпуњавање слике о костиму балканских народа, и друго, што се студије ове врсте ређе појављују у овом часопису.

Своја разматрања Габријела Шуберт започиње мађарском szѓr-кабаницом, од ваљаног сукна у природној боји овчје вуне, какве су се употребљавале код сточара све до првог светског рата. Касније су ове кабанице израђиване од куљене чоке, са везом и апликацијама у боји. Временом је ова кабаница постала заједнички хаљетак не само сточара него и земљорадника и кочијаша. Позната је и као свечани хаљетак богато орнаментисан, а у борби за независност про-

тив туђина ова кабаница је узимана као типично мађарско обележје. Овај тип кабанице је правих линија, равна и једноставног кроја, по типу исто као мађарске мушке кошуље, које, према Габорјану и Тилкеу, упућује на оријентално порекло. Рукави кабанице висе са стране, пошто се у њих не увлаче руке. Ови рукави служе сточарима као врста торбе за чување хране и најњужнијих ситница. Због тога се крајеви рукава обично привезују или зашивају. Кабаница има и велику крагну, четвртастог облика, која пада низ леђа, а која се, кад је то потребно, пребацује преко главе и везује у чвор.

Етимологију речи szѓr аутор налази у писаним изворима средњег века у значењу „грубо сукно“, од кога се израђивала најстарија кабаница овога типа, а по коме је и добила своје име.

Прагмичан развитак szѓr-кабанице до њеног завршног чина, аутор изналази све њене варијанте, чије распрострањење прелази границе земље матице. Она изналази овај сточарски хаљетак у Румунији, Војводини и панонском делу Хрватске, тј. на простору од Карпата, на истоку, до линије Дунава и Саве, на југу и западу. Аутор утврђује облик овог типа кабанице у неким другим хаљецима који се појављују јужно од Саве и Дунава, на пример у албанској мушкој ношњи под називом *шалатан*, у *злейовском забанчеју* у Македонији и *женској јаки* из Раче, у Србији.

На основу веома богате компаративне етнографске грађе, историјских вести и језичке терминологије, аутор долази до закључка, да је szѓr-кабаница типично наслеђе сточарско-номадског одевног инвентара степских племена са Истока, од којих су се Мађари издвојили и овај карактеристични хаљетак донели са собом у данашње европске пределе. Кад је реч о варијантама које се срећу у поменутих деловима народне ношње од Саве и Дунава, у централним деловима Балкана, аутор мисли да су протугурског порекла и да су их у поменуте крајеве пренели номадски сточари.

Други тип кабанице на простору југоисточне Европе, према Габријели Шуберт, јесте кабаница купасто — округлог облика, без рукава, са капуљачом. Она се израбује на два начина: један је из вертикално постављених делова (кулинова), а други — из хоризонталних. И овај тип кабанице је од ваљаног сукна у природној боји вуне. Каткада су и

обојене у црвено, и украшене гајтанима. Служе не само у одбрани од невремена него и као покривачи за спавање. Карактеристичне су за сточарске пределе Далмације, Босне и Херцеговине, Црне Горе, Албаније, Србије, а могу се наћи и у Румунији, Бугарској и Грчкој. Да би објаснила порекло овог типа кабанице, аутор трага за историјским изворима, на основу којих утврђује да је округли — звонасти тип огратача био познат још старим Римљанима. Ову кабаницу, као веома практичан одевни предмет прихватило је романизовано становништво Балкана и пренело га у наслеђе и другим народима, па и касније придобилим Словенима.

Трећи тип кабанице у југоисточној Европи, за Габријелу Шуберт, јесте кафтан, који су донеле Османлије као хаљетак равнокраког трапеза, са убаченим троугаоним клиновима на деловима испод пауза. Она даје варијанте овог основног типа, од којих посебно стиче персијски кафтан, са изузетно богатим наборима, као хаљетак турских султана од XV до XVIII века. Кафтан се иначе среће на читавом простору југоисточне Европе под разним називима, а његово источњачко порекло се не доводи у сумњу.

Крај студије посвећен је променама које су наступиле у одевању сточара и

сељака на Балкану. У неким њиховим данашњим хаљетима аутор види трагове некадашњих сточарских кабаница.

Свестраном етнологском анализом и компаративним захватом, без којих се не може замислити ова врста рада у етнологији, Габријела Шуберт је на основу сачуваних музејских кабаница поставила поуздане темеље за одређивање свих важнијих етнографских црта овог хаљетка. Користећи литерарне изворе, особито југословенских писаца, водећи рачуна нарочито о лингвистичкој страни проблема и историјским епохама, могла је да постави стилске и функционалне одреднице, посебно да утврди генезу сточарских кабаница југоисточне Европе.

Овакав методолошки приступ Габријеле Шуберт, која пише са истанчним слухом искусног истраживача и добродо познанаоца проблема, дао је позитивне резултате у проучавању овог балканолошког феномена.

Можемо закључити да је ова студија значајан допринос проучавању историје балканског костима и леп пример којим се потврђује теза о вишеструкој и вишесложној култури балканских народа, у којој се преплићу разни етнографски и историјски слојеви.

Драгослав Антионијевић

REVUE DES ÉTUDES SUD-EST EUROPÉENNES, tome XVII/1—4, XVIII/1—4
Bucarest 1979—1980.

Приближавајући се јубиларној, двадесетој годишњици излажења, овај часопис Института за проучавање југоисточне Европе у Букурешту, веома значајан за балканолошке студије, прати научна достигнућа у области балканистике, и шире. Ту су прилози о културноисторијским, књижевноисторијским, лингвистичким, економским, дипломатским и другим становништима сагледавања односа у животу и друштвеним кретањима народа југоисточне Европе. Илустрацију за то налазимо у разноврсним прилозима у свакој од четири свеске које се редовно публикују у току једне године. Штета је, свакако, што се у оваквим приказима, па и у овом приказу, морамо задовољити сумарним прегледом најшире захваћених тематских целина, свесни да ће тако многа важна и значајна питања остати по страни или ће бити само узгред наговештена.

Прва свеска за 1979. годину делимично је посвећена проучавању влашке дијаспоре у балканским земљама. Два су прилога у томе: Costim Feneşan, *Односи Влаху у долини Цейине према граду Шибенику крајем 14. и у почетку 15. века* (нем.) и Elena Scarlatoiu, *Балкански Власи у светлосним лингвистичких ситуација* (енгл.). Културни и лингвистички односи ширег захвата разматрају се и у другим прилозима. Haralambie Mihăescu наставља своју студију под насловом *Византијска књижевност као извор ипознавања вулгарнолајинској језика*, чији је први део објавио у овом часопису (XVI, 1978, № 2, с. 195—215), полазећи од тога да се (непрекинут) континуитет римске културе у византијском свету најјасније показује у лексичи латинског језика. *Имена ишурској шорекла у ишточној Европи* предмет су расправе Mefküre Mollova (Софиа), која у њима открива